ЗМІСТ

ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ

РОБОТА В ЗОШИТІ

ДОДАТКОВІ МАТЕРІАЛИ

ПРОЄКТ

Що ми знаємо про свою історію

Пригадаймо!

Як називали людей, які жили багато століть тому?
Що можна довідатися про історію від дорослих?

Як дізнатися про минуле?

Усі ми добре пам'ятаємо цікаві історії, що траплялися з нами. Ми часто згадуємо та розповідаємо іншим про те, що відбулося з нами. Якимись історіями ми пишаємося, а якісь нас спонукають замислитися над нашими вчинками та поведінкою. Це допомагає нам зробити певні висновки та виправити помилки. Дорослі люди також розмірковують над минулим і теперішнім, щоб знати, як діяти в майбутньому.

Розставте в кожному ряду слова в порядку плину часу (від того, що було, до того, що буде). Чи в кожному ряду буде лише один варіант відповіді?

. . . . .	СЬОГОДНІ	. . . . .
. . . . .	СУЧАСНЕ	. . . . .
. . . . .	ЛІТО	. . . . .

Ми маємо чимало інформації про людей, що жили в давнину, про їхній побут, події, які з ними відбулися.

Учені, що вивчають минуле людства в усій його різноманітності, називаються *істориками*.

Про життя на Землі в давні часи розповідають скам'янілі рештки тварин і рослин, які померли мільйони років тому. Учені отримують багато інформації про людей, що жили в давнину, завдячуючи археологічним розкопкам.

Археóлоги – учені, котрі займаються пошуками та вивченням знайдених під час розкопок предметів, виготовлених давніми людьми.

Скам'янілості, що утворилися з тварини, яка була вкрита товстим шаром мулу й піску

За залишками будівель, за уламками або цілими предметами, знайденими під час розкопок, науковці відтворюють вигляд поселень давніх людей, за скам'янілими рештками збирають інформацію про зниклі види тварин і рослин.

- Пригадайте, на чому малювали давні люди, що використовували для письма.

Припустіть, звідки можна довідатися про події в житті давніх людей, про їхні традиції.

Для розкриття таємниць і секретів історії, крім археологічних розкопок, учені використовують велику кількість історичних джерел.

Істори́чне джерело́ – будь-який предмет, документ, малюнок, що є носієм історичної інформації.

Наприклад, ви відвідали зоопарк, вам видали квиток. Через кілька років цей квиток стане джерелом для вивчення історії відвідування зоопарку в різні періоди часу.

- Розгляньте зразки історичних джерел. Припустіть, де їх можна побачити.

Речовими джерелами історії стають археологічні знахідки – скам'янілі рештки рослин і тварин, залишки житла, знаряддя праці людей, їхні побутові речі тощо. За такими джерелами вчені довідалися, що на території сучасної України людина з'явилася ще в кам'яному віці, тобто приблизно мільйон років тому.

ІСТОРИЧНІ ДЖЕРЕЛА

Писемні джерела історії – це написи на скелях, камені, рукописи, документи, листи, літописи тощо. З літописів ми дізналися про перших правителів Київської Русі.

Усні джерела – це народні пісні, прислів'я та приказки, перекази, легенди. Усе те, що зберігається в пам'яті багатьох поколінь.

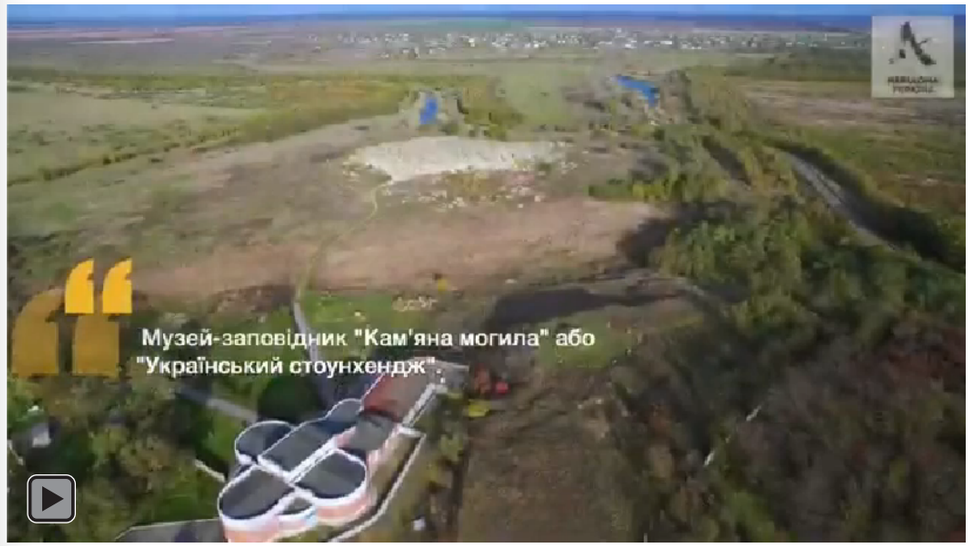

Відшукайте вдома будь-яке історичне джерело та дослідіть його. Використовуючи запропонований план, підготуйте есе про цей об'єкт.

1. Назва об'єкта.
2. Його призначення.
3. Припустіть, коли й де його було створено (виготовлено).
4. Припустіть, хто міг його створити (виготовити).

Припустіть, як карти можуть допомогти вивчати історію.

На́зви географічних об'єктів (морів, океанів, гір, міст, заповідників тощо) на картах є власними назвами. Саме в більшості з них і зашифровано історію цих об'єктів.

Історичні пам'ятки, зниклі міста, руїни замків чи фортець, печери ховають у собі великі таємниці історичного минулого.

Свідченням того, що на території України проживали працелюбні майстри, є назви населених пунктів – Ковалівка, Винокурня, Мельники, Бондарівка, Олійники тощо. Засновниками сіл Бубнівка, Цимбалівка та інших стали люди, що професійно займалися грою на музичних інструментах.

Припустіть, як виникли назви таких населених пунктів, як *Лісове*, *Лугове*, *Зарічне*, *Заозерне*, *Жабокрич*.

У назвах вулиць, сіл, міст також закарбовано імена історичних осіб.

Місто ***Хмельницький*** названо ім'ям Богдана Хмельницького, гетьмана України, керівника визвольної боротьби українського народу.

Місто ***Кропивницький*** названо на честь Марка Кропивницького, видатного українського актора, режисера й засновника професійного українського театру, який жив і працював у цьому місті.

Чому так кажуть

- Озирайся на минуле, коли хочеш знати майбутнє (*Японське прислів'я*).
- Без минулого немає майбутнього.

Перевіряємо себе

Відшукайте в доступних джерелах інформацію:

- про походження назв міст Ужгорода та Житомира;
- про населені пункти, що названо на честь Тараса Шевченка;
- про назви міст, сіл, річок, скель та інших об'єктів, що мають цікаве походження. Підготуйте колективну презентацію-колаж «Історія нашого краю в географічних назвах».

Коротко про головне

Об'єкти, що містять інформацію про минуле, стають історичними джерелами. Свою історію варто знати й пам'ятати. Коли не знаєш минулого, не можна будувати майбутнє.

Чи знаєте ви, що...

...у давнину люди використовували для письма кістки, дерево, глиняні таблички, металеві пластини. Понад 20 століть тому греки винайшли пергамент, який стали широко використовувати для письма народи Європи. А папір, яким ми користуємося сьогодні, винайдено в Китаї в 105 році.

Проєкт «Рукотворні скам'янілості»

Вивчаючи скам'янілості, учені дізнаються, яким було життя в далекому минулому.

Спробуйте відтворити скам'янілості за допомогою гіпсу.

Гіпс – корисна копалина, яку видобувають з природних покладів гіпсового каменю.

Робота з гіпсом вимагає дотримання певних правил.

1. Перед початком роботи застеліть робоче місце папером або поліетиленовою плівкою.

2. Насипайте гіпс у воду повільно та близько до поверхні, щоб він не розпилювався.

3. Розмішуйте суміш повільно.

4. Викладайте суміш на поверхню невеликими мазками, але не зволікайте, бо гіпсова суміш швидко застигає.

5. Помийте ємність та шпатель/лопатку відразу, як закінчили роботу.

6. Приберіть робоче місце.

Вам знадобляться: гіпс або шпаклівка стартова, вода, коробка з-під цукерок або пластикова тарілка, скляна банка або миска для замішування гіпсу, пісок, канцелярський ніж, листок рослини (вишні, горобини, клена, берези тощо), шпатель або пластикова/дерев'яна лопатка, поліетиленова плівка/торбинка та вологі серветки.

Виконуйте послідовно.

1. Підготуйте «подушку» для листка. У коробку або на пластикову тарілку насипте пісок. Для кращого тримання форми трохи змочіть пісок водою.

2. Накрийте «подушку» шматком поліетиленової плівки. Покладіть на плівку листок прожилками вгору (зворотнім боком) – так краще буде видно візерунок.

3. Розведіть гіпсову суміш до стану густої сметани, дотримуючись правил.

4. Шпателем/лопаткою викладіть розчин на листок: від черешка – до кінця листка, від центру – до країв. Шар суміші має бути завтовшки 3–5 мм.

5. Залиште виріб для застигання на 10–25 хв.

6. Переверніть виливок і зніміть листок з гіпсу.

Ви́ливок – заготівля виробу або готовий виріб, отриманий при заливанні рідкого матеріалу у форму, у якій він твердне.

Після того як гіпсовий листок повністю висохне, його можна розфарбувати та використати як оздоблення чи підставку.

- Чи нагадує ваш виріб скам'янілості? Чи цікаво було вам виконувати таку роботу? Як ви будете використовувати виготовлений виріб?

ЯКІ ІСТОРИЧНІ ДЖЕРЕЛА?

Обери правильну відповідь

Славетні творці української держави

Пригадаймо!

Кого називають славетними українцями? Назвіть імена славетних українців, закарбовані в назвах міст і сіл.

Де зберігається історична пам'ять? Що вона зберігає?

Кожна людина і кожний народ мають свої святині.

Найстарші члени родини – дідусі й бабусі – це жива мудрість та історія роду. Досвід, отриманий від них у спадок, залишається дорогоцінним набутком на все життя.

- Як ви розумієте слова Тараса Шевченка: «Учітесь, читайте, і чужому научайтесь, й свого не цурайтесь».

Хоч би яких вершин ви досягли – завжди пам'ятайте, з якого роду ви походите, та не цурайтеся свого минулого, що є вашою історією.

Чому так кажуть

- До свого роду хоч через воду.
- Хто хоче щастя зазнати, той повинен свій край шанувати.

Українці пишаються тим, що наша країна має славну та героїчну історію, має легендарних героїв та мужньо долає найважчі випробування. Ми горді тим, що Україна ніколи не була загарбником, нікого не поневолювала, а лише захищала себе від нападників.

Українська історія багата на славні імена. Це засновники Києва – Кий, Щек, Хорив та їхня сестра Либідь. У часи козацтва гетьмани – Петро Сагайдачний, Богдан Хмельницький, Іван Мазепа. Видатні митці – Григорій Сковорода, Тарас Шевченко, Леся Українка. Та ще багато-багато інших імен.

Лариса Петрівна Косач – справжнє ім'я видатної української письменниці Лесі Українки (1871–1913). Доля наділила Лесю дивовижними здібностями.

Усебічно обдарована, Леся виявила свій хист у різноманітних жанрах художньої літератури. Вільно володіла кількома європейськими мовами, була талановитою перекладачкою.

Михайло Сергійович Грушевський (1866–1934) – перший керівник в історії незалежної Української держави, видатний український історик, громадський діяч, учений світового рівня.

Михайла Грушевського зображено на банкноті номіналом 50 гривень та на пам'ятних монетах.

Іван Максимович Піддубний (1871–1949) – український спортсмен, шестиразовий чемпіон світу з боротьби.

Всесвітньо відомий борець вирізнявся не лише винятковою силою, але й витривалістю.

Його називали «чемпіоном чемпіонів». Нью-Йорк, Чикаго, Філадельфія, Лос-Анджелес, Сан-Франциско аплодували перемогам Піддубного.

- Дізнайтеся, чи є у вашому населеному пункті вулиці, названі на честь цих видатних людей? Де ще можна побачити їхні портрети та імена?

1. Кого називають патріотом? Що об'єднує героїв різних часів?
2. Чи вважаєте ви себе патріотами? Доведіть.

Патріоти́зм – любов до своєї батьківщини, відданість своєму народові, готовність іти заради них на жертви й подвиги.

Виконайте мініпроєкт ***«Героїчні постаті минулого мого краю»***. Довідайтеся від дорослих про героїв свого краю, які боролися за незалежність України. Підготуйте презентації. Продовжте речення: «Під час виконання проєкту я навчився/навчилася...».

Перевіряємо себе

1. Чи можна вважати прибирання у громадському парку, допомогу людям похилого віку, участь у шкільних заходах проявами патріотизму?
2. Чи є патріотичним почуття гордості за свою країну, за її героїчне минуле та її героїв? Поясніть.
3. Що таке історична пам'ять? Наведіть приклад.
4. Святкування державних та національних свят дозволяє зберігати культуру та традиції українського народу. Назвіть кілька таких свят.
5. Продовжте речення: «Я знаю, що... . Тепер я зможу...».

Коротко про головне

Український народ має довгий шлях героїчної боротьби за свободу й незалежність. Велич кожної країни в людях, які в ній живуть. Й особливо в тих, котрі своїми справами зробили внесок у розвиток країни, які творять історію нашої держави. Вони є прикладом служіння своєму народу, того, як треба працювати, досягати поставленої мети.

Чи знаєте ви, що...

...одним з проявів доброчинності є волонтерський рух. Ще на початку 20-го століття в Україні коштом благодійних організацій та підприємців будувалися лікарні, притулки, гімназії, музеї тощо. Ця традиція почала відроджуватися в наш час.

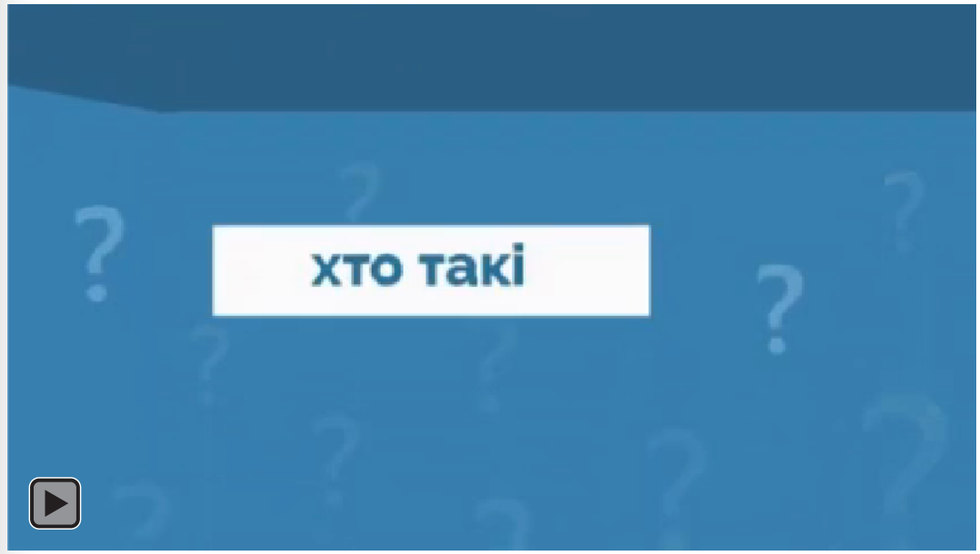

Де шукати скарби України

Пригадаймо!

Пригадайте, які історичні та архітектурні пам'ятки є у вашому краї. Які з них ви відвідували? Які реліквії та традиції передаються у ваших родинах з покоління в покоління?

Що таке культурна спадщина?

Упродовж своєї історії людство накопичувало знання, досвід, матеріальні та духовні цінності. Усі ці надбання й ставали культурою суспільства. Поняття «культура» об'єднало в собі науку, освіту, мистецтво, правила суспільного життя та світогляд. Національна культура українського народу є невіддільною частиною світової культури.

Звичаї і традиції, пісні, казки, прислів'я та приказки, картини художників і витвори народних умільців-майстрів, твори письменників, архітектурні споруди, парки, історико-культурні заповідники, унікальні пам'ятки природи – усе це ***об'єкти культурної спадщини народу України***.

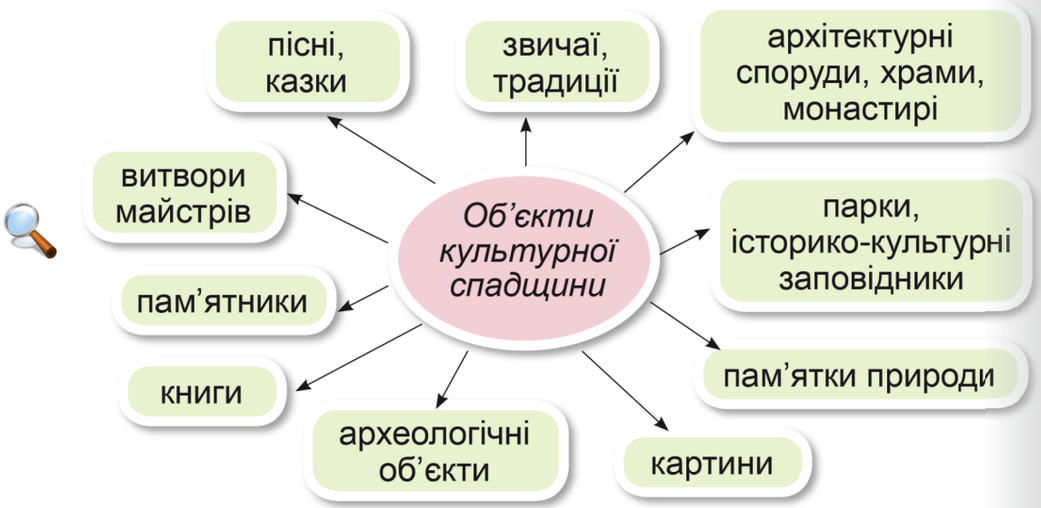

Культу́рна спа́дщина – успадковані людством від попередніх поколінь об'єкти, що є результатом духовної і матеріальної діяльності людей.

Культурна спадщина охороняється законом. Держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами.

Конституція України. Стаття 54

- Дослідіть, які об'єкти вашого краю належать до культурної спадщини. У робочому зошиті запишіть їхні назви та місце, де вони розташовані.
- Що можуть розповісти про минуле споруди, твори мистецтва?

З якою метою держава забезпечує збереження історичних та культурних пам'яток? Що може дати українцям відновлення історичних архітектурних пам'яток?

Важливою частиною культурної спадщини, крім пам'яток, творів мистецтва та колекцій цінних експонатів, є ***традиції*** народу, успадковані від пращурів.

Кожний історичний період залишає по собі згадки в культурі країни. Українська історико-культурна спадщина формувалася протягом багатьох століть. Під час війн та лихоліть в Україні було знищено чимало історичних об'єктів. Тому ми маємо не тільки шанувати, а й відроджувати втрачене.

Припустіть, чому нематеріальну культурну спадщину (традиції, звичаї, пісні, казки тощо) називають «живою спадщиною».

Народні казки, пісні, прислів'я, загадки називають *фольклóром*, що в перекладі з англійської означає «народна мудрість». Фольклор відображає історію, культуру, побут, традиції та вірування народу.

Окремі пам'ятки культури України занесено до переліку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО, тобто вони мають світове значення.

Світова́ спа́дщина ЮНЕ́СКО – видатні культурні та природні цінності, що становлять надбання усього людства. Ці цінності перелічено у Списку ЮНЕСКО.

Головна мета Списку – популяризувати (зробити відомими) і захистити об'єкти, які є унікальними.

- Які пам'ятки, знайдені на території України, стали відомими в усьому світі? Підказка: пригадайте відомі пам'ятки природи, історії та культури України.

Де зберігається культурна спадщина? Які бувають музеї?

Музеї бувають природничими, історико-краєзнавчими, зоологічними, літературними, художніми тощо. У них збирають, зберігають, досліджують, експонують та популяризують матеріальну й нематеріальну спадщину людства та довкілля.

Дізнатися про водну оболонку Землі, історію водопостачання міст, побачити шлях, який долає вода, перш ніж потрапить у крани, можна в Музеях води Києва або Харкова. Дізнатися про новорічні традиції прикрашання дерев у різних народів, про те, чи була ялинка в запорозьких козаків, та про побут на Січі можна в Дніпровському історичному музеї ім. Д. І. Яворницького.

Продовжити перелік можуть Музей хліба, Музей книги, Музей лісу, Музей медуз, Музей пожежної справи, Музей метрополітену.

За допомогою інтернету можна здійснити безліч віртуальних екскурсій музеями України та світу.

Перевіряємо себе

1. Що належить до культурної спадщини?
2. Що називають «живою спадщиною»?
3. Назвіть пам'ятки історії, культури та природи України, відомі на весь світ.
4. Де можна отримати знання з історії, знайти інформацію про минуле?
5. Яких умінь ви набули під час вивчення теми?

Коротко про головне

Культурна спадщина України – унікальне явище, яке є вагомою складовою світової культури. Збереження її для наступних поколінь сприяє зростанню авторитету української культури у світі, формує позитивний імідж держави.

Чи знаєте ви, що...

...чарівні замки, фортеці, дивовижні театри та музеї, неймовірно казкова природа є в кожному куточку рідної України.

Аплікація «Соняшник»

З давніх-давен Україна славиться народними умільцями, які виготовляють красиві й корисні речі з природних матеріалів. Зокрема, великий вибір гнучких матеріалів – лози, соломи, кори дерев – сприяв розвитку *плетіння*.

З лози виготовляли кошики, меблі, дитячі колиски, іграшки, рибальське спорядження тощо.

З вівсяної, житньої, пшеничної соломи плели чоловічі головні убори – брилі.

- Чи є вироби з природних матеріалів у вас удома? Опишіть їх.

Виготовте аплікацію «Соняшник», використовуючи техніку плетіння зі смужок паперу.

Вам знадобляться: картон для основи аплікації (колір оберіть за бажанням), кольоровий папір, клей ПВА, простий олівець, лінійка, ножиці.

Виконуйте послідовно.

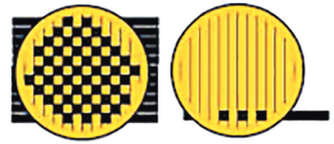

1. З паперу коричневого кольору, переплітаючи смужки, виготовте паркан.
2. Для середини квітки намалюйте й виріжте основу круглої форми.
3. Складіть середину квітки навпіл та виконайте надрізи на однаковій відстані.
4. Підготуйте смужки чорного кольору та переплетіть ними основу.
5. Виготовте пелюстки квітки та листки.
6. Зберіть композицію та створіть аплікацію.

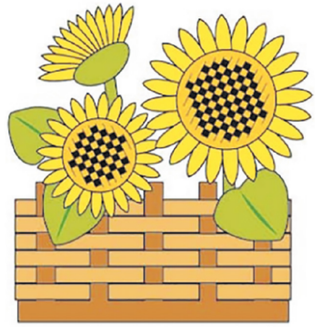

Поміркуйте разом, чи є соняшник народним символом. Чим ця рослина цінна? Що з неї виготовляють?

Зміст

Розділ 1. **ПОДОРОЖУЄМО УКРАЇНОЮ**

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА УКРАЇНИ

ЩО МИ ЗНАЄМО ПРО СВОЮ ІСТОРІЮ

Проєкт «Рукотворні скам'янілості»

СЛАВЕТНІ ТВОРЦІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

ДЕ ШУКАТИ СКАРБИ УКРАЇНИ

Аплікація «Соняшник»

НАЗАД